

Förskollärares barnsyn kan motverka eller förstärka könsstereotyper

Anna-Karin Westman

Vuxnas syn på feminitet och maskulinitet påverkar hur de bemöter barn. I en studie undersökte forskare hur förskollärostudenterna resonerade om situationer där barn intresserade sig för naturvetenskap. Resultaten visar på två huvudsakliga synsätt: att barns intressen kan utvecklas oberoende av kön, respektive att könsstereotypa beteende är medfödda.

Om barn börjar visa intresse för något naturvetenskapligt så kan de vuxna stimulera eller hämma intresset. De vuxnas syn på vad som passar flickor och pojkar kan vara det som avgör vilket gennsvar barnen får. I en studie fick förskollärostudenterna identifiera och resonera om sådana situationer [1]. Två huvudgrupper syns i resultaten: vuxna som ser barns intressen som utvecklingsbara och vuxna som anser att barnen bör få vara som de är.

Pedagogers förväntningar på barn och elever har stor betydelse för vilken uppmuntran, stimulans och framgång de får inom olika områden. Om förskollärare och lärare har uppfattningen att inte alla barn kan utveckla intresse för till exempel naturvetenskap så påverkar det hur barnen kommer att bemötas. Med större kunskap om hur exempelvis synen på maskulinitet och feminitet påverkar pedagogers beteende så ökar möjligheten att fler barn får chansen att utveckla olika intressen.

Figur 1. Pedagogers förväntningar på barn och elever har stor betydelse för vilken uppmuntran, stimulans och framgång de får inom olika områden.

Dessa tankar var utgångspunkten för forskare som i en studie ville undersöka hur förskollärarstudenter resonerade om situationer där barn intresserade sig för naturvetenskap. I reflektionerna framträdde ett mönster av två sätt att se på hur barn är och vilken betydelse barnets kön har. En del av studenterna betraktade barnen som mångfacetterade med möjlighet att utveckla nya intressen oavsett kön. Andra studenter argumenterade för att barnen hade en stabil, grundläggande identitet och att barnen skulle få vara den de är. Några få studenter uppvisade en osäkerhet och ställde många frågor i sina reflektioner. De vacklade mellan de två tidigare beskrivna resonemangen.

Reflekterar över stereotypa beteenden

Forskarna i studien fokuserade på hur studenterna resonerade om situationer då barn intresserade sig för något naturvetenskapligt och om hur barnen då bemöttes av vuxna i sin omgivning. Studenterna skulle fundera på om barnets kön hade någon betydelse för bemötandet. Ett exempel på en observation i studien är en flickas lek med lego som en förälder kommenterar som "en pojklek". Forskarna tittade på hur studenterna reflekterade om vad som är lämpligt, typiskt och normalt för flickor och pojkar.

En grupp studenter såg främst på barnen som individer med möjlighet att utveckla många olika intressen och att dessa inte var könsbundna. Dessa studenter kunde identifiera situationer när barnen behandlades olika beroende på kön. Ett exempel på en situation var när en pojke och en flicka byggde var sitt hus av lego. Pedagog som var närvarande förutsatte att pojken byggde ett garage medan flickan byggde en bostad som behövde möbleras. Studenten reflekterade då över att ingenting i barnens lek egentligen visade på någon skillnad mellan de två byggnaderna. Pedagogens antaganden byggde alltså på något annat, vilket enligt studenten troligen var barnens kön.

Forskarna såg också att studenterna i den här gruppen uttryckligen använde sig av den kunskap de fått med sig från undervisning om genusteori under en kurs i naturvetenskap. Det visade sig bland annat i att studenterna kunde reflektera över att de själva hade könsstereotypa beteenden. Ett exempel är en student som reflekterade över sin egen reaktion när en mamma föreslog för sin dotter att hon skulle leka på bilmattan. Studenten menade att hon insåg att hon själv också har könsstereotypa tankar när hon märkte att valet av bilmattan var oväntat för henne.

Ser könsskillnader som medfödda beteenden

En annan grupp av studenter i studien argumenterade ofta på ett sätt som reproducerar ett könsstereotypt beteende i mötet med barnen. De resonerade om att barnens könsstereotypa beteenden har naturliga orsaker. Ett exempel på det är en students tankar om det som hände när en grupp barn fick leka fritt. Flickorna valde då att rita och måla medan pojkarna lekte med Lego. Studenten menade att detta sker spontant utan pedagogernas medverkan och att det därför verkar vara ett medfött beteende. Reflektionen innehöll inga tankar om att andra faktorer kan ha påverkat barnens val.

Några få studenter fanns någonstans mitt emellan de två tidigare beskrivna grupperna. Dessa studenter beskrev till exempel situationer där flickor och pojkar spontant valde att leka på ett könsstereotypt sätt. Studenterna frågade sig då om det var ett medfött eller inlärt beteende. Forskarna tolkade det som en pågående process där studenten överlägger med sig själv om de andra två dominerande synsätten.

Intressen kan uppmuntras eller hämmas

Slutsatsen i studien är att de två olika sätten att reflektera över könsstereotyper beteenden skulle kunna ge barnen olika möjligheter att utveckla ett intresse för naturvetenskap. De två synsätten får olika konsekvenser för hur pedagogen bör agera. Med det första synsättet ska pedagogen vara aktiv och erbjuda aktiviteter som barnen själva inte kommit på. Med det andra synsättet bör pedagogen följa barnens intressen. Båda synsätten kan hitta stöd i förskolans läroplan.

Rent teoretiskt har de svenska eleverna samma möjligheter att välja utbildning och yrke oavsett kön. I praktiken visar det sig dock att valen är kraftigt könssegregerade. Om denna segregation ska minska så är en viktig pusselbit att barn inte hindras i situationer där ett intresse kan födas. Om pedagoger får större kunskap om hur barn kan uppmuntras till att utveckla olika intressen kan könsskillnader mellan olika intresseområden minskas.

Lärarpanel

Eliisabet Englund är förskollärare och NT-utvecklare i Göteborgs stad. Hon säger att de frågor artikeln tar upp i högsta grad är levande i hennes arbetslag och förskola.

- Diskussionen kring barn som väljer könsstereotyper lekar har vi haft många gånger, vad kommer det sig av, kan vi påverka, ger vi alla barn samma möjligheter, påverkar vår innemiljö hur de väljer och så vidare.

Hon förvånades lite över att en stor portion av de studenter som nämns anser att barn "ska få vara som de är", och att man då som pedagog bara skall följa barnen. Hon upplever det som att man då släpper taget om sitt undervisningsuppdrag.

I sitt arbete med barn och teknik och naturvetenskap försöker Elisabet vara öppen och ge alla barn samma möjligheter.

- Det skulle inte vara rätt av mig att förneka ett barn att prova något för att jag utifrån kön eller annat bedömt att den aktiviteten inte passar barnet. Sen är jag medveten om att jag är en produkt av min uppfostran och min egen skolgång och är kanske inte alls så öppen som jag vill tro om mig själv.

När det gäller studiens resultat så funderar Eliisabet om det eventuellt skulle blivit annorlunda om man skulle haft flera grupper av vuxna i förskolan, med olika utbildning och olika erfarenheter. Studenterna är i början av sitt arbetsliv, vilket skulle kunna påverka vad de ser och erfar.

Notering

Denna text har tidigare publicerats på Linköpings universitets hemsida.

Referenser

1. Gullberg A, Andersson K, Danielsson A, Scantlebury K, Hussénius A. Pre-service teachers' views of the child—Reproducing or challenging gender stereotypes in science in preschool. *Research in Science Education*. 2017;48(4).